

УДК [94 (477)+341.162] Червоний Хрест

ПЛАКАТИ ЧЕРВОНОГО ХРЕСТА ЯК ОСНОВНИЙ АГІТАЦІЙНИЙ ЗАСІБ В УМОВАХ БОЙОВИХ ДІЙ

Марія Срібна

Національний музей історії України,
Україна, 01025, м. Київ, вул. Володимирська, 2
e-mail: homylya@ukr.net

Червоний Хрест – благодійна організація з доволі багатою історією допомоги цивільному населенню та військовим під час воєнних дій. З невеликої організації, яка діяла в Європі, Червоний Хрест (далі – ЧХ) перетворився у всесвітній гуманістичний рух, який об'єднує численні національні товариства Червоного Хреста і Червоного Півмісяця.

Агітаційні плакати ЧХ у різні роки виконували встановлену владою пропаганду – односторонній процес передачі інформації, розроблений з метою впливати на мислення та дії людей. Різноманітна агітаційна паперова продукція справляли неабиякий вплив на формування світогляду, ідеологічних засад і настроїв у суспільстві. Ефективна пропаганда мала обов'язково містити наступні складові: завоювання віри населення, простота та повторення ідей (гасел), використання символів і пов'язування їх із заявами пропагандистів [1].

Дана тема дослідження не знайшло висвітлення у вітчизняній літературі, хоча були численні вітчизняні та зарубіжні публікації, які стосувалися пропаганди та плакатів, афіш у контексті соціальної та політичної комунікації Д. Шалигіна [2], М. Михайлюк [3], О. Яшан [4], Ю. Бондар [5], Р. Кейсі [6], О. Томсон [7], Дж. Томсон [8], Ф. Батлет [9], Х. Лосвелл [10].

Відсутність спеціалізованих розробок з цієї проблеми та її актуальність, враховуючи сьогоденну війну на сході України обумовлює необхідність дослідження даної теми.

Різноманітні плакати ЧХ можна знайти у численних музеях світу. Так, зокрема, у музеї Міжнародного Червоного Хреста та Півмісяця у Женеві зберігається близько 10000 плакатів за різні роки та різних країн, які показують різноманітну діяльність даної організації [11].

Британський музей ЧХ у своїй колекції має близько 1000 плакатів, за різний період існування цієї організації. Завдяки такій великій колекції можна простежити історію ЧХ та як змінювалися дані плакати [12].

Національний музей історії України тільки починає поповнювати своє зібрання плаката-

ми ЧХ, які стосуються бойових дій на сході України. За попередні роки були зібрані плакати, які пов'язані з боротьбою проти СНІДу та ювілейних дат діяльності Товариства Червоного Хреста України [13].

Плакат часто замінював газету у фронтових умовах. Принцип його дії полягає у доступності широким масам, зрозумілості образів і гасел, що легко запам'ятовуються та закликають до дії. Активно використовувались плакати ЧХ у роки Першої світової війни. Вони закликали допомагати пораненим воїнам, допомагати фронту та популяризували роботу медсестер. Це був усвідомлений характер пропагандистської роботи. ЧХ забезпечував діючу армію потрібним медичним персоналом. Крім того, проводив велику роботу у тилу, яка включала допомогу та реабілітацію жертв війни, боротьба з поширенням епідемічних захворювань тощо (рис. 1).

Рис. 1. Плакати Червоного Хреста Америки та Бельгії, 1918 р.

Доволі багато пропагандистських плакатів було випущено у роки Другої світової війни. Зокрема, найбільшу кількість плакатів випустила США, завдяки яким влада переконувала населення економити, не витрачати свої гроші на зайві речі, купувати облигації військового займу, старанно працювати, передавати речі до ЧХ тощо. Плакати у цей період мали здебільшого традиційні форми та зміст, де переважали емоційний візуальний ряд і гасла (рис. 2).

Рис. 2. Плакати 1942 р. (зліва) і 1943 р. (справа)

Німеччина та СРСР використовували плакати, як ефективний засіб впливу на людей. Гітлер у своїй книзі «Mein Kampf» писав: «Задача пропаганди є... у тому, щоб діяти на масу, зробити доступним її розумінню окремі важливі, хоча і не багаточисельні факти, події, необхідності, про які маса до цього не знала взагалі. Будь-яка пропаганда повинна бути доступною для маси; її рівень повинен виходити з міри розуміння, властивим найвідсталішим індивідуумам з числа тих, на кого вона хоче подіяти» [14] (рис. 3).

Рис. 3. Плакати Німеччини

У СРСР безпосередні функції ЧХ з масового оздоровлення населення відходять на задній план. ЧХ в Україні був підпорядкований завданням зміцнення становища компартійної влади у суспільстві. Політичне використання червонохресних товариств реалізовувалося через пропаганду, що супроводжувала статутну діяльність організації, та через штучне обмеження контингентів населення, якому була надана червонохресна допомога. Перетворення ЧХ у військово-оборонне громадське товариство стало закономірним результатом внутрішніх і

зовнішніх процесів, які відбулися у країні напередодні війни. Червоний Хрест брав активну участь в ідеологічних кампаніях, ініційованих всесоюзними та республіканськими партійними органами. Враховуючи підготовку до майбутньої війни, керівництво СРСР вирішило, що ЧХ повинен сконцентрувати увагу на допомозі державним органам охорони здоров'я у підготовці населення до санітарної оборони.

На початковому етапі війни при підготовці медсестер значно менше було приділено уваги організаційно-масовій роботі, що, у свою чергу, призвело до того, що первинні організації ЧХ не були у повному обсязі залучені у практичну санітарно-оборонну роботу. У другій половині 1942 р. Виконком СТЧХ і ЧП для виправлення даної ситуації в організаційно-масовій роботі провів низку заходів. Зокрема, у липні 1942 р. було оголошено Всесоюзне соціалістичне змагання товариств Червоного Хреста і Червоного Півмісяця; проведено переоблік первинних організацій і членів товариств ЧХ; проведено наради-семінари для різних червонохресних комітетів; посилена практична допомога комітетам ЧХ на місці; надруковані Виконкомом СТЧХ і ЧП та відправленні червонохресним комітетам: 260 000 плакатів, 550 000 екземплярів лозунгів, 50 000 брошур. У результаті проведення даних заходів організаційно-масова робота ЧХ значно покращилась [15] (рис. 4).

Рис. 4. Плакат СРСР (1942 р.)

Також у роки війни набув великого поширення донорський рух (рис. 5). 16 вересня 1941 р. вийшов наказ Наркомату охорони здоров'я СРСР «Про покращення організації роботи з донорства». Згідно цього наказу, треба було проводити широку агітаційну та політико-просвітницьку роботу з донорства; організувати прибуття донорів на донорські пункти для медичного обстеження та пункти переливання крові; ведення кількості донорів із числа товариств ЧХ; організувати контроль за

чіткою роботою донорських пунктів; забезпечити донорські комісії придатними приміщеннями для нормальної роботи з обстежень донорів [16].

Рис. 5. Донорські плакати СРСР та Канади

Перший донорський пункт ЧХ був відкритий у червні 1941 р. у Києві на вул. Виноградній. У трагічні дні, коли німці підходили до Києва, близько 35 000 людей стали донорами, а у період облогового становища Одеси 18 000 чоловік неодноразово здавали свою кров для поранених воїнів [17].

Проводилась широка червонохресна агітаційна робота. Так, наприклад, протягом IV-го кварталу 1943 р. Товариство Червоного Хреста України при активній допомозі медичної громадськості провели 15 588 лекцій, бесід і докладів на санітарно-оборонні та санітарно-просвітницькі теми. Співробітники організації зробили 38 виставок, випустили 125 лозунгів. Зокрема, Сталінський обком провів 10 санітарно-оборонних вечорів з наступної тематики: 1) «Боротьба з епідемічними захворюваннями»; 2) «Підготовка широких верств населення до санітарної оборони»; 3) «Всі у ряди донорів»; 4) «Дамо воїнам Червоної Армії більше крові»; 5) «Організуємо продовольчий запас захисників батьківщини». Також Сталінський обком провів 280 лекцій на санітарно-оборонну тематику, помістив до друку 15 статей і провів 20 радіопередач [18].

Проте, як свідчать офіційні зведення, незважаючи на всю багатогранну роботу співробітників ЧХ в їхній діяльності простежувалось багато помилок. Зокрема, у 1945 р. був досить низький рівень агітаційної роботи у зонах санітарної оборони. У періодичних виданнях слабо висвітлювалась робота червонохресних організацій. Також був досить невпорядкований облік агітаційно-масової роботи та мала кількість плакатів і лозунгів. Незважаючи на виконання основних планів Виконкому СТЧХ і ЧП, організаційно-масова робота знаходилась не на рівні

поставлених задач. Первинні та районні організації були у поганому становищі, через організаційну слабкість [19].

У XXI ст. плакати ЧХ не є основним агітаційним засобом в умовах бойових дій, зокрема в Україні. Це особливо гарно простежується зараз, під час війни на сході України, коли навколо Товариства Червоного Хреста України розгорнувся гучний скандал. Волонтери стали свідками корупційних дій співробітників цієї громадської організації зі світовим ім'ям. Згодом факти про корупцію підтвердилися журналістськими розслідуваннями. Керівника столичного осередку ЧХ Н. Гусеву відправили у відставку, звільнили також голів кількох районних осередків у Києві. За перевірку оприлюдненої волонтерами та журналістами інформації, зокрема щодо привласнення гуманітарної допомоги в Одесі, взялися правоохоронці [20].

Агітаційна робота осередків Червоного Хреста серед населення проводиться дуже слабо. У великих містах відсутні агітаційні плакати із закликом про збір речей, медикаментів, грошей на допомогу переселенцям із окупованих територій і бійцям на сході України.

Через корупцію товариство почали покидати волонтери. Громадська активістка А. Бурдяк пішла однією з перших, а потім почала домагатися правди. Разом з активістам зверталася в усі відомства та ніхто не хотів братися за розслідування, попри масштабні порушення. Міжнародний Червоний Хрест і великі корпорації заплющують очі на українську корупцію, не хочуть розголошу, бо переймаються репутацією, – стверджують волонтери. На міжнародному рівні про проблему почали говорити тільки у Швейцарії, коли один з донорів сам постраждав від корупційних схем. У 2015 р. волонтер привіз до України більше 100 тон допомоги. Обрав одеський Червоний Хрест, бо його запевнили, що там не треба платити мито. Продукція мала дійти до сімох інституцій, у тому числі й у шпиталі, але ігноруючи умови контракту, одеський ЧХ почав просто продавати її [21].

Таким чином, плакати організації ЧХ, як основний агітаційний засіб в умовах бойових дій, був значно поширеніший у кінці XIX – початку XX ст. Велику кількість плакатів про діяльність червонохресних організацій було виготовлено у роки Другої світової війни. Проте згодом даний інструмент агітації починає втрачати ту силу на свідомість людей, яку мав раніше. А у XXI ст. взагалі даних плакатів Червоного Хреста майже і не видно під час проведення бойових дій, зокрема на території України, де населення у переважній

більшості передає медикаменти, харчі та речі через різноманітні волонтерські організації, які виникли з початком війни на сході України.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Stults T. Propaganda / T. Stults // World Book Multimedia Encyclopedia [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://media.leeds.ac.uk/papers/pmt/exhibits/727/propaganda.pdf>
2. Шалигіна Д. Плакатна пропаганда в Україні в період Другої світової війни / Дар'я Шалигіна // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії / ХНУ ім. В.Н. Каразіна (Харків). – 2008. – № 11. – С. 192-202.
3. Михайлюк М. Нацистська пропаганда в окупованому Києві / М. Михайлюк // УІЖ. – 2006. – № 1. – С. 131-144.
4. Яшан О. Вплив нацистської пропаганди на населення окупованої України / О. Яшан // Друга світова війна і доля народів України: матеріали 2-ї Всеукраїнської наукової конференції. – К., 2007. – С. 58-65.
5. Бондар Ю. Плакати, афіші та листівки у контексті соціальної та політичної комунікації / Ю. Бондар // Вісник книжкової палати. – 2014. – № 7. – С. 1-7.
6. Casey R. What is Propaganda? [Pamphlet] / R. Casey. // American Historical Association for the War Department, 1944 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.historians.org/about-aha-and-membership/aha-history-and-archives/gi-roundtable-series/pamphlets/what-is-propaganda>
7. Thomson O. Mass Persuasion in History. An Historical Analysis of the Development of Propaganda Techniques / O. Thomson. – Edinburgh: Paul Harris Publishing, 1977. – 142 p.
8. Thompson J.L. Politicians, the Press, & Propaganda: Lord Northcliffe & the Great War, 1914-1919 / J. Lee Thompson (Kent State University Press, 1999), On Britain – 319 p.
9. Bartlett F.C. The Aims of Political Propaganda / F.C. Bartlett. – New-York: Dryden Press, 1954. – 464 p.
10. Lasswell H. The Strategy of Soviet Propaganda / H. Lasswell // Proceedings of the Academy of Political Science, Vol. 24, No. 2, The Defense of the Free World. (Jan., 1951), pp. 66-78. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.jstor.org/stable/1173235?seq>

Срібна Марія Плакати Червоного Хреста як основний агітаційний засіб в умовах бойових дій

У статті розглянуто питання використання плакатів Червоного Хреста як основного агітаційного засобу в умовах бойових дій. Зокрема, акценти зроблені у роки Другої світової війни та показані проблеми у роботі Товариства Червоного Хреста України під час сьогоденної війни на сході України.

Ключові слова: Червоний Хрест, плакат, Друга світова війна, пропаганда, корупція, донорський рух, гуманітарна допомога

Срибна Мария Плакаты Красного Креста как основное агитационное средство в условиях боевых действий

В статье рассмотрены вопросы использования плакатов Красного Креста в качестве основного агитационного средства в условиях боевых действий. В частности, акценты сделаны в годы Второй мировой войны и показаны проблемы в работе Общества Красного Креста Украины во время сегодняшней войны на востоке Украины.

Ключевые слова: Красный Крест, плакат, Вторая мировая война, пропаганда, коррупция, донорское движение, гуманитарная помощь

Sribna Mariya Red Cross posters as basic agitation means in the conditions of battle actions

In the article the question of the use of posters of Red Cross considered as basic agitation means in the conditions of battle actions. In particular, accents are done in the years of Second World War and shown problems in process Society of Red Cross of Ukraine in the today's war time on east of Ukraine.

During the First and Second World Wars, recruiting posters became extremely common, and many of them have persisted in the national consciousness, such as the «Lord Kitchener Wants You» posters from the United Kingdom, the «Uncle Sam wants you» posters from the United States, or the «Loose Lips Sink Ships» posters that warned of foreign spies. Posters during wartime were also used for propaganda purposes, persuasion, and motivation, such as the famous Rosie the Riveter posters which exhorted women workers to work in factories during World War II. The Soviet Union also produced a plethora of propaganda posters, some of which became iconic representations of the Great Patriotic War.

And in XXI of century in general these placards of Red Cross almost and not evidently during realization of battle actions, in particular on territory of Ukraine, where a population in swinging majority passes medications, foods and things through various volunteer organizations, that arose up with beginning of war on east.

Keywords: Red Cross, poster, Second World War, propaganda, corruption, donor movement, humanitarian aid

Рецензенти:

Димчик Рафал, доктор історії, ад'юнкт
Михайлуца М.І., д.і.н., професор

=1#page_scan_tab_contents

11. Офіційний сайт музею Міжнародного Червоного Хреста та Півмісяця [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.redcrossmuseum.ch/en/collection/posters/>

12. Офіційний сайт Британського Червоного Хреста. Музей та архів [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.redcross.org.uk/About-us/Who-we-are/Museum-and-archives/Online-exhibitions/Historical-posters>

13. Національний музей історії України. – Фонди. – Колекційна опис 696. – Плакат «Червоний Хрест України / Red Cross Society of Ukrainian. За мир, гуманізм, здоров'я (Пл-3184); плакат «8 травня – Всесвітній день Червоного Хреста і Червоного Півмісяця: підтримаємо беззахисних, допоможемо потерпілим! Міжнародна естафета милосердя Червоного Хреста» (Пл-3186); плакат «Щастя треба шукати, а нещастю запобігати: СНІД ще раз доводить, як тісно пов'язані мораль і фізіологія» (Пл-3185).

14. Гитлер А. Інформація к размышлению / Адольф Гитлер [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.new-history.narod.ru/Blank_lzrech_37.htm

15. Держархів Російської Федерації, ф.Р-9501, спр.456, арк.4.

16. Барсуков М.И. Здравоохранения в годы Великой Отечественной войны. 1941-1945. Сборник документов и материалов / М.И. Барсуков. – М.: Медицина, 1977. – С. 45-46.

17. Патлажанова Н.Н. Советский Красный Крест: к возрождению нравственности / Н.Н. Патлажанова. – М., 1991. – С. 28.

18. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України), ф.4616, оп.1, спр.4, арк.25.

19. ЦДАВО України, ф.4616, оп.1, спр.11, арк.7.

20. Глуховський М. Президент Червоного Хреста в Україні Іван Усіченко: Продаж шоколадок і зубної пасти – це що, корупція? / М. Глуховський // Главком [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://glavcom.ua/interviews/332054-prezident-chervonogo-hresta-v-ukrajini-ivan-usichenko-prodazh-shokoladok-i-zubnoji-pasti-%E2%80%93tse-shcho-koruptsiya.html>

21. Крижанівський Е. Товариство Червоного Хреста у центрі корупційного скандалу. 20.04.2016 / Е. Крижанівський [Електронний ресурс] // 24 канал: офіс, сайт. – Режим доступу: http://24tv.ua/tovaristvo_chervonogo_hresta_u_tsentri_koruptsiynogo_go_skandalu_n678626